

Чортенко А.М.

Коледж Сумського НАУ, Україна

Студенти у творенні основної організаційної структури Революційної української партії (1900-1905 рр.)

У лютому 1900 р. у Харкові утворилась перша в Наддніпрянщині політична організація – Революційна українська партія (далі - РУП). Більшість наявних сьогодні наукових досліджень присвячених історії перших українських партій на територіях Російської імперії розкривають, як правило, загальні особливості їх виникнення та діяльності, деталізують особливості певних визначних моментів у цих процесах. Але останніми роками увага науковців сконцентрувалася на вивченні місця та ролі у зазначених процесах певних суспільних верств і груп. Саме дослідженню ролі студіюючої молоді у розбудові основної організаційної структури РУП і присвячена дана розвідка.

Через відсутність належної підготовки і розуміння шляхів партійного будівництва творення організаційної мережі РУП спершу протікало дуже мляво. Протягом перших півтора року окремих партійних структур не існувало. Частина рупівців діяла у складі Харківської студентської громади організаційно не виокремлюючись. З їх ініціативи у червні 1901 р., у Полтаві в рамках III Українського студентського з'їзду відбулася I конференція РУП на якій були представники харківської, полтавської та лубенської молоді (Д.Антонович, Ю.Коллард, Б.Мартос, В.Дорошенко, А.Лівицький, О.Міхновський, М.Русов та ін.) [5, с.84]. Центральним пунктом її роботи було визначення заходів щодо створення справжньої партії, обговорено проблеми організаційного будівництва, але виявились, що вони не маючи досвіду партійної роботи, зв'язків, необхідних коштів, а тому нічого конкретного запропонувати не змогли. У такому разі присутні вирішили зробити наголос на творення регіональних осередків (комітетів і груп), яким дали повну свободу і

самостійність в організації внутрішнього життя, проведення роботи серед населення тощо. Отже, до середини 1901 р. партія існувала лише номінально, а реально вона була нечисленним авангардом національних студентських і молодіжних організацій.

Після першої конференції розгорнувся процес цілеспрямованого творення місцевих партійних організацій і груп на чолі з «вільними громадами». Найінтенсивніше він протікав на Полтавщині, головним чином зусиллями харківського студента М.Русова (за даними справи Полтавської губернської жандармської управи його неодноразово виключали з Харківського університету за активну участь у студентських виступах та політичну діяльність) [3, с.284-286]. Позитивний вплив на цей процес справляв якісний склад організації – переважно студенти, семінаристи, учні.

У 1902 р. утворилась Прилуцька група РУП. Її заснували юнаки О.Назаріїв, М.Гмиря, І.Рудичів, П.Терлецький, котрі приєднались до партії під час навчання (перший – у Петербурзі, а решта в Полтавській семінарії). Виключені з навчальних закладів за революційну діяльність, вони продовжили її на батьківщині.

1901 р. харківським студентом Д.Антоновичем був заснований осередок РУП в середовищі Київської студентської громади. Значної допомоги у цьому надала студіююча молодь з Лівобережжя котра там навчалася (М.Порш, П.Канівець, А. і М.Лівицькі, В.Базилевич та ін.) Під впливом отриманої від київського осередка літератури сформувався гурток РУП у Острозькій гімназії на Волині [1, с.21-22]. Таким чином, харківська і полтавська груп з додатком кількох осіб у інших містах (зокрема, в Києві) і склали спершу партію.

Лубенська організація РУП була заснована за твердженням більшості дослідників 1902 р. заходами М.Порша. Точно визначити чи був він на момент створення партійного осередку студентом складно. За одними даними він вступив до Київського університету 1900 р. [3, с.4], а за іншими 1901 р. [8, с.133] Відомо, що із-за постійних студентських заворушень навчання в університеті часто переривали і Порш майже постійно перебував у Лубнах, а

через півроку взагалі залишив навчання. Лубенська організація РУП мала достатньо міцне підґрунтя: традиції й авторитет українського руху в місті; українські молодіжні гуртки в Лубнах і селах повіту; студенти-лубенці немало з яких набули досвід національної роботи в своїх ВНЗ. До того ж організація виникла на перехресті впливів київського і полтавського осередку РУП. Ці чинники та порівняно густа мережа сільських партійних груп зумовили її статус окремої «Вільної громади на Полтащині».

Виникнення осередків РУП на Чернігівщині пов'язано з гуртковою роботою серед гімназистів та студентства кінця ХІХ – початку ХХ ст. Характерно, що найсприятливіші умови існували у Ніжині. Члени місцевого українського гуртка – студенти історико-філологічного інституту та гімназисти – одержували літературу від київських студентів-рупівців, вихідців з Ніжина П.Канівця, М.Ткаченка, О.Мерклінга та ін. [7, с.47-49]. Це дає підстави стверджувати, що утворення осередку РУП на Чернігівщині відбулося не раніше 1901 р. За іншими даними, організований осередок виник лише у 1904 р. і складався в основному із студентів (Н.Дятлов, Б.Пастернак, К.Чайківська-Буханівська) [4, с.95].

Через активну діяльність поліції та арешти у 1904 р. студентів близьких до РУП у Катеринославському гірничому училищі (зокрема П.Вовкушевського) місцеве відділення партії утворити не вдалося.

Чорноморську вільну громаду РУП на Кубані створено завдяки С.Єрастову й І.Ротару, а їм допомагали виключені за виступи проти внутрішніх порядків у полтавській семінарії С.Петлюра, П.Понятенко, М.Огородній. Але і на Кубані вони зазнавали переслідувань поліції. Тому уникаючи арештів були змушені відійшли від розбудови Чорноморської вільної громади РУП та виїхати [6, с.128].

Після організаційного оформлення партії на Наддніпрянщині її вплив розповсюдився і на Петербург, де українське студентство було багаточисельним. Сучасник тих подій, член РУП Д.Дорошенко (1902 р. вступив до Петербурзького університету) відзначив, що партійна робота стала

консолідуючою складовою для українських студентських організацій на Україні й поза її межами. Як і у інших регіонах Росії діяльність «ерупістів» почалася з Громади студіюючої молоді. Серед таких у Петербурзі згадують студентів Технологічного Інституту В.Мазуренко, В.Баланина, Гірничого Інституту - С.Калиновського, Г.Бокія, Інститут Цивільної Інженерії – братів В. та С. Тимошенків, Петербурзького Університету – С.Веселовського, О.Назарієва та багато інших [2, с.27].

Таким чином протягом 1900-1905 рр. відбулося організаційне оформлення основної структури РУП провідну роль у якому відіграло саме студентство Наддніпрянщини. Своєрідним проміжним підсумком у партійного будівництва на даному етапі став I з'їзді РУП, що відбувся в грудні 1902 р. у Києві, де констатувалася наявність в партії таких Вільних Громад: Харківської, Київської, Полтавської, на Полтавщині (губернія без Полтави), Чернігівської, Чорноморської (Кубанської) [8, с.131].

Література:

1. Головченко В. «Від самостійної України» до Союзу визволення України.- К.,1996.
2. Дорошенко Д. Мої спомине про Давнє-Минуле.-Вінніпег, Манітол, 1949.
3. Дубинський А. Революційна українська партія (РУП) на Полтавщині за архівними матеріалами 1901-1905 роки // За сто літ.-Кн. 2.-1928.
4. Історія Ніжина мовою дат. Довідкове видання:- Луцьк, 2004.
5. Колесник В. Агітаційно-пропагандистська діяльність Революційної української партії на початку ХХ століття // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія.- 2006.- №88.
6. Мартос Б. Визвольний здвиг України.-Нью-Йорк-Торонто, 1989.
7. Наумов С. Український політичний рух на Лівобережжі (90-ті рр. ХІХ ст. – лютий 1917 р.).-Х., 2006.
8. Солдатенко В., Кривоший В. Революційна українська партія // Віче.-1998.- №1.